

שיעור 8 - שמואל א פרק ה עם מדרשים

שמואל א פרק ה

- (א) וּפְלִשְׁתִּים לָקְחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבֹאֵהוּ מֵאֵבֶן הַעֶזְרָא אֲשֶׁר־דָּדָה :
- (ב) וַיִּקְחוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיִּצְיִגוּ אֹתוֹ אֶצֶל דָּגוֹן :
- (ג) וַיִּשְׁכְּמוּ אֲשֶׁר־דָּדִים מִמַּחֲרַת וְהִנֵּה דָגוֹן נָפֵל לְפָנָיו אֲרָצָה לְפָנֵי אֲרוֹן יִקְנֹק וַיִּקְחֵל אֶת־דָּגוֹן וַיֵּשְׁבוּ אֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ :
- (ד) וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר מִמַּחֲרַת וְהִנֵּה דָגוֹן נָפֵל לְפָנָיו אֲרָצָה לְפָנֵי אֲרוֹן יִקְנֹק וְרֹאשׁ דָּגוֹן וַיִּשְׁתַּיֵּא פָּפוֹת גְּדִיו כְּרַתוֹת אֶל־הַמַּפְתָּן חֵק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו :
- (ה) עַל־פֶּן לֹא־יִדְרָכֶךָ כְּהַנִּי דָגוֹן וְכִלְהַבְּאִים בֵּית־דָּגוֹן עַל־מַפְתָּן דָּגוֹן בְּאֲשֶׁר־דָּד עַד הַיּוֹם הַזֶּה : ס
- (ו) וַתִּכְבַּד נַדִּיקְנֹק אֶל־הָאֲשֶׁר־דָּדִים וַיִּשְׁמַם וַיֵּד אֶתֶם בַּעֲפָלִים בְּטַחְרִים אֶת־אֲשֶׁר־דָּד וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ :
- (ז) וַיִּרְאוּ אֲנָשֵׁי־אֲשֶׁר־דָּד כִּי־בָכוּ וַאֲמָרוּ לֹא־יֵשֵׁב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּנוּ כִּי־קִשְׁתָּהּ יָדוֹ עָלֵינוּ וְעַל דָּגוֹן אֱלֹהֵינוּ :
- (ח) וַיִּשְׁלְחוּ וַיֹּאסֶפּוּ אֶת־כָּל־סַרְגֵי פְלִשְׁתִּים אֲלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִה־נַּעֲשֶׂה לְאֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גַת יֵשֵׁב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : ס
- (ט) וַיְהִי אַחֲרָיָה הַסֹּבֵב אֹתוֹ וַתְּהִי נַדִּיקְנֹק בְּעִיר מְהוּמָה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיֵּד אֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר מִקְטָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּשְׁתַּרְוּ לָהֶם עֲפָלִים טַחְרִים :
- (י) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיְהִי כְּבוֹא אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיִּזְעְקוּ הָעֶקְרוֹנִים לֵאמֹר הַסֹּבֵב אֵלַי אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַמִּיתָנִי וְאֶת־עַמִּי :
- (יא) וַיִּשְׁלְחוּ וַיֹּאסֶפּוּ אֶת־כָּל־סַרְגֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ שְׁלְחוּ אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֵׁב לְמִקְוָמוֹ וְלֹא־יָמִית אֹתִי וְאֶת־עַמִּי כִּי־הִיָּתָה מְהוּמַת־מָוֶת בְּכִלְהָעִיר כְּבָדָה מְאֹד יָד הָאֱלֹהִים שָׁם :
- (יב) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־מָתוּ הָכּוּ בַעֲפָלִים בְּטַחְרִים וַתַּעַל שְׁוַעַת הָעִיר הַשָּׁמַיִם :

שמואל א פרק ה

(א) וּפְלִשְׁתִּים לָקְחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבֹאֵהוּ מֵאֵבֶן הַעֶזְרָא אֲשֶׁר־דָּדָה :

רלב"ג שמואל א פרק ה

(א) והנה הביאו הפלשתים ארון האלהים בבית ע"א שלהם שהיה בהם צלם על צורת בן אדם שהיו קורין אותו דגון :

מדרש שמואל (בובר) פרשה יא

[ד] ופלשתים לקחו את ארון וגוי (ש"א = שמואל א' = ה' א'), רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש רבי יוחנן אמר כבודוהו אמרו זה אלוה וזה אלוה, יבא אלוה וישרה אצל אלוה, רבי שמעון בן לקיש אמר כך יהיה בשכרן, אלא אמרו זה נוצח וזה נצוח, יבא נצוח ויתעבד לנוצח.

שמואל א פרק ה פסוק ב

ויקחו פלשתים את ארון האלהים ויביאו אתו בית דגון ויצייגו אתו אצל דגון :

שמואל א פרק ה פסוק ג

וישכמו אשרדדים ממחרת והנה דגון נפל לפניו ארצה לפני ארון יקנך ויקחו את דגון וישבו אתו למקומו :

רלב"ג שמואל א פרק ה פסוק ג

הפלתים שכבר היה על דרך המקרה לא מאת הש"י ולזה לקחו את דגון והשיבו אותו למקומו ולא השתדלו להסיר משם ארון האלהים, וביום השני מצאו דגון נופל לפני ארון ה' וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על המפתן רק הנשאר מדגון היה נשאר אצל ארון ה' נופל ארצה ולזה היו כומרי דגון נשמריי מלדרוך על מפתן דגון כי חשבו שיהיה המקום קדוש מצד מה שמצאו שם ראש דגון ושתי כפות ידיו, ולא הספיק לש"י השפטים שעשה באלהיהם אבל הכה האשדודים ושם שוממים ותמהים על המכות שבאו להם בדרך שלא היו יכולים לאמר שיהיה חדוש זה המקרה להם אם לא מפני מה שהסבו אליהם ארון האלהים:

ילקוט שמעוני שמואל א רמז קג

איתמר עבודת אלילים שנשברה מאליה ר' יוחנן אומר אסורה דהא לא בטלה, ר' שמעון בן לקיש אומר מותרת מסתמא בטולי מבטל לה, מימר אמר איהי נפשא לא מצלא לאחריני מי מצלא. איתביה רבי יוחנן לר' שמעון בן לקיש על כן לא ידרכו כהני דגון וגוי, אמר ליה משם ראייה שמיחין דגון ועובדים את המפתן ...

שמואל א פרק ה פסוק ד

וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר מִמִּחְרַת וַהֲנִיחַ דָּגוֹן נָפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לְפָנֵי אַרְוֹן יִקְוֶק וְרֹאשׁ דָּגוֹן וְשְׁתֵי כַפּוֹת יָדָיו כְּרוֹתוֹת אֶל הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו:

מלבי"ם שמואל א פרק ה פסוק ד

ד) והנה דגון. ביום המחרת היה נס כפול, א) ששכב על פניו ואל צד הארון כמו ביום הראשון, ב) שראש דגון ושתי כפות ידיו היו כרותות אל המפתן, לא אל צד הארון. ובזה ראו שתחלה נפל על המפתן ושם נכרתו איבריו, ואח"כ הוסב גולמו אל לפני הארון. והיה זה לבל יטעו שהיה מלחמה בינו ובין הארון וע"י שהארון נצח אותו וידיו כדרך הנוצח, ולכן ראשו וידיו נכרתו אל המפתן לא אל צד הארון, שזה מורה שתחלה נכרת מעצמו, וכאילו אחר שנכרת מעצמו כרע ונפל לפני הארון:

שמואל א פרק ה פסוק ה

עַל כֵּן לֹא יִדְרְכוּ כַּהֲנֵי דָּגוֹן וְכָל הַכֹּהֲנִים בַּיַּת דָּגוֹן עַל מִפְתָּן דָּגוֹן בְּאֶשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

אלשיך על שמואל א פרק ה פסוק ה

(ה) על כן לא ידרכו כהני דגון כו'. הנה הודעה זו אין לה טעם וריח. אמנם אחשבה כי הוא להתריס נגד עם ה', אלה אשר מארצו יצא ארון האלקים, ולא שמו לבם להתאסף עם להוציא ארון ה' מתוך טומאת הגוים ההם אשר שנה ה'. וכן אמרו רז"ל (בראשית רבה נד ד) שהקפיד הוא יתברך על הדבר, וזה לשונם, אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אילו תרנגולתו של אחד מכם אבדה לא היה מחזר אחריה כמה מבואות עד שהיה מביאה, וארוני מחזר בשדה פלשתים ואין אתם מקפידים עליו, אף היא הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו (תהלים צח א), ע"כ. עוד אמרו רז"ל (מדרש שמואל פרשה ו), רבי ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק ישראל (המרו את אלקי ישראל) (החמירו בעבודה זרה) יותר מהאומות, דכתיב על כן לא ידרכו כהני דגון, אבל בישראל כתיב (צפניה א ט) ופקדתי על הדולג על המפתן, ע"כ:

שמואל א פרק ה פסוק ו

וַתִּכְבַּד יָד יִקְוֶק אֶל הָאֶשְׁדּוֹדִים וַיִּשְׁמֹם וַיִּדְ אֶתֶם <בעפלים> בְּטַחְרִים אֶת אֶשְׁדּוֹד וְאֶת גְּבוּלֶיהָ:

רש"י שמואל א פרק ה פסוק ו

(ו) וישמם - לשון שממה:

בטחורים - חלחולת כרכשא מכת הנקב עכברים נכנסין בנקביהם ושומטין בני מעיהם ויוצאין:

רלב"ג שמואל א פרק ה פסוק ו

(ו) וזאת המכה היתה שהוכו בטחורים והוא חולי מצער מאד ויוצא מהם דם רב כל שכן אלו שבאו להם מאת הש"י להכאיבם מאד ולזה הוכרחו להוציא ארון האלהים מאשדוד ושלחוהו בגת וידמה שאלה המופתים עשה הש"י באמצעות שמואל שהיה נביא או נעשה זה בזולת נביא להשגחתו על ישראל שלא יאבד ארון האלהים מהם:

ראו רד"ק על שמואל א ה, ו: "בעפולים כתיב וקרי בטחורים, והכתיב הוא שם כנוי לתחתוניות כי עפולי לשון גבוהות כמו עפל ובחן והכנוי בהפך והקרי הוא שם החולי". אבל ראה כאן: "עפלים – כידוע יש כאן חילופי קרי וכתוב, והקרי הוא: 'טחורים'. לפי הוראת המילה 'עפלי' כמיצגת את המקום החזק יותר של העיר, ניתן להקיש ולומר כי מדובר בחלק החזק יותר של הגוף, אך קשה לדעת ממילה זו למה הכוונה. על פי הרפואה המצרית העתיקה, חלק חשוב ביותר בגוף הוא פי הטבעת (בשל ריכוז העצבים לידו), והיו למצרים הקדמונים רופאים מיוחדים שעסקו במחלות הקשורות בפעילות המעי. אם כך, הרי שיש בזה כדי לבאר את המלה 'טחורים' ולראות בה פרשנות למלה 'עפלים', שמתחילת בריאתה הייתה 'לשון נקייה'. מכאן שהיחס בין המילים עפלים / טחורים אינו נובע מלשון נקייה כבחילופי הקרי והכתיב האחרים בפרשה (דברים כח: 30: ישגלנה / ישכבנה), כי אם מפרשנות מבארת. מתוך תיאור המחלה בין הפלישתים ברור, כי אין הכוונה למחלה ששמה המודרני (בעקבות חכמי ימי הביניים) הוא 'טחורים', Hemorrhoids, אלא למגפה הניכרת בדרכי העיכול ומסתיימת במוות לאחר כמה ימים. אפשרות אחרת היא לראות ב'עפלי' לשון נקייה לאיבר המין, הוא חוזקו של הגבר, ואם כך הרי שיש לראות ב'עפלים' תצורה מפותחת של עגבת." נ"ך 41: 02, 15 בפברואר 2007 (IST)

שמואל א פרק ה פסוק ז

וַיֵּרָאוּ אֲנָשֵׁי אֲשְׁדּוּד כִּי כֹן וַאֲמָרוּ לֹא יָשֵׁב אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּנוּ כִּי קִשְׁתָּהּ יְדוּ עֲלֵינוּ וְעַל דָּגוֹן אֱלֹהֵינוּ:

שמואל א פרק ה פסוק ח

וַיִּשְׁלְחוּ וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל סָרְנֵי פְלִשְׁתִּים אֲלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ מַה נַּעֲשֶׂה לְאַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גַת יִסֵּב אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבוּ אֶת אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס

מלבי"ם שמואל א פרק ה פסוק ח

(ח) גת יסב. הסרנים תלו הדבר במקרה, וע"כ אמרו שיסוב לגת לראות אם ישלח מטהו גם שמה, ולא שלחוהו לעיר קרובה לאשדוד רק לגת שהיה רחוק כמ"ש יסב (כמ"ש (שמות יג, יח) ויסב אלהים את העם), כי חשבו שהוא חולי מתדבק טבעי ולא יתפשט למקום רחוק:

שמואל א פרק ה פסוק ט

וַיְהִי אַחֲרֵי הַסִּבּוֹ אֲתוֹ וַתְּהִי יַד יְקֹזֶק בְּעִיר מְהוּמָה גְדוֹלָה מְאֹד וַיֵּד אֶת אֲנָשֵׁי הָעִיר מְקַטְּנִין וְעַד גְּדוֹל וַיִּשְׁתָּרוּ: לָהֶם <עפלים> טחורים:

ספרי זוטא פרק יא

כיוצא בדבר אתה אומר אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה (שמואל א' ד ח) עד כאן אמרו כשרים שבהן הרשעים אמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר אמרו עשר

מכות היו לו להביאן על המצרים ושאר מכות כלה בעמו במדבר מעכשיו אין לו מכה עוד מעתה אמר להן המקום אתם אמרתם שאין לי עוד מכה מעתה אף אני אביא עליכם מכה שלא נהיה בכל העולם כיוצא בה הא כיצד היה אחד מהן יושב בטחור ועכבר עולה מן הארץ ושומט את מעיו ונבלע בתהום שני ותכבד יד י"י על האשדודים וישתרו להם טחורים (שם / שמואל א' / ה ט). ד"א היה אחד מהן יושב על הארץ ועכבר עולה מן הארץ ושומט בני מעיו ויורד לתהום עשו להם ספלים והיה אחד מהן יושב בתוך הספל ועכבר עולה ואומר לספל תן כבוד למי שבראך והיה הספל נבקע מאליו ועכבר עולה ושומט את בני מעיו ויורד לתהום.

שמואל א פרק ה פסוק י

וַיִּשְׁלַח אֶת אַרְוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיְהִי כְּבֹא אַרְוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיִּזְעְקוּ הָעֶקְרוֹנִים לֵאמֹר הֲסִבּוּ אֵלַי אֶת אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַמִּיתֵנִי וְאֶת עַמִּי :

מלבי"ם שמואל א פרק ה פסוק י

(י) וישלחו. לכן לא אספו את הסרנים בזאת הפעם רק שלחוהו מעצמם, אחר שכבר יעצו הסרנים לשלחו ממקום המכה אל מקום אחר. אבל העקרונים שבא הארון לשם זעקו זעקה גדולה, כי עד עתה היה רק מכה וחולי ועתה היתה מהומת מות, ולכן זעקו הסבו וכו' להמיתני וכו' :

שמואל א פרק ה פסוק יא

וַיִּשְׁלַח וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ שְׁלַח אֶת אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב לְמִקְוֹמוֹ וְלֹא יָמִית אֹתִי וְאֶת עַמִּי כִּי הִיְתָה מְהוּמַת מוֹת בְּכָל הָעִיר כְּבָדָה מְאֹד יְד הָאֱלֹהִים שָׁם :

אלשיך על שמואל א פרק ה פסוק יא

(יא - יב) וישלחו ויאספו את כל סרני פלשתים ויאמרו. אין זה כי אם שארון אלקי ישראל בישראל חפץ, ועל שאין משלחים אותו למקומו הוא עושה, לכן שלחו את ארון אלקי ישראל בכונת לכת לארצו, והוא מעצמו ישוב למקומו. וזהו שלחו את ארון אלקי ישראל, כי למה שהוא ארון אלקי ישראל, וישוב למקומו, כלומר מעצמו. ולמען יחזיקו בדבר זה, כבדה יותר שם יד ה' למען יגמרו אשר היחלו :

רש"י שמואל א פרק ה פסוק יא

(יא) מהומת מות - כל מהומות על ידי רעם וזה אביהן וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהומם (שמואל א' ז') כך מפורש באגדה שלשים ושתים מדות דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי :

שמואל א פרק ה פסוק יב

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא מָתוּ הָפּוּ <בעפלים> בְּטַחְרִים וַתַּעַל שְׁוַעַת הָעִיר הַשָּׁמַיִם :

מצודת דוד שמואל א פרק ה פסוק יב

(יב) אשר לא מתו - בהמגפה :
השמים - הוא מדרך גוזמא ור"ל גדלה מאוד עד למעלה :

